

1

Naslouchání moudrosti našich starších

Naslouchejte radám svých starších; ne proto, že mají vždycky pravdu, ale proto, že mají víc zkušeností ze svých omylů.

Děvenko. Říkal mi „děvenko“. Byl můj praděda a učil mě, jak naslouchat. Nejen jemu a jiným lidem, ale i všem zvukům kolem nás: zvukům zvířat, ptáků, strojů – anebo taky tichu. Někdy v životě není na světě nic sladšího než ticho. Když si ho vpustíte dovnitř, možná zjistíte, že jste najednou soustředění, klidní, spokojeni s tím, kým jste a kde se momentálně nacházíte, tady a teď. Někdo tomu říká meditace; v poslední době se s oblibou používá výraz bdělá pozornost, mindfulness.

Vyrostla jsem na novozélandském venkově obklopená rodinou. To může mít své kladné i záporné stránky, ale pro mě to byla má realita, má výchova, nic jiného jsem neznala. Moji prarodiče bydleli o dvě zahrady dál od domu, kde jsem žila já se svými rodiči a čtyřmi bratry. Byla jsem druhorozená, o dva roky a dva dny mladší než nejstarší bratr. Tři kluky, kteří následovali, jsem považovala za nutné zlo, které je nejlépe ignorovat. Osada Pirongia, kde jsme bydleli, se nedala nazvat městem, vlastně ani vesnicí. Nad námi se tyčila hora, podle které byla osada pojmenovaná, a za humny jsme měli její svahy, les, řeky a potoky. Právě tam jsem utíkávala, často s nejstarším bratrem. Náš domov byl mléčný kraj, našim životům vládly krávy. Dojení dvakrát denně, telení, všechno, co souviselo se skotem, bylo součástí naší DNA. Kráva je dodnes moje oblíbené zvíře. Byli jsme soběstační se všemi potravinami a co jsme neměli my, měl soused, se kterým jsme to vyměnili. Se sousedy se směňovala také práce. K mým nejmiřejším vzpomínkám patří, jak jsem byla doma u sousedů, zatímco můj otec spolu s dalšími místními muži balíkoval seno, sel – zkrátka pomáhal, s čím bylo potřeba.

O mnoho let později, když jsem zhlédla film *Svědék*, který se odehrává v komunitě amišů v USA, jsem měla pocit, jako bych se vrátila do dětství. Přesně takhle to u nás chodilo. Soused pomáhal sousedovi, jen ta náboženská příslušnost chyběla. Nikdy mi nevadilo, že mě na každé školní prázdniny poslali k nějakým příbuzným, abych jim pomáhala na farmě. Měla jsem strýce a tetu, kteří žili asi dvě hodiny cesty od nás, vedli ovčí farmu a měli pět dcer. Na pohlaví tady nezáleželo – my holky jsme dělaly stejné práce jako muži. Jezdily jsme na koních a sháněly ovečky

roztroušené po tisících akrů, vodily je do strouhy, kde se „máčely“ (koupaly v insekticidech), a do stodol, kde se stříhaly.

Mým dalším útekem byla škola. Měla jen čtyři třídy a chodilo do ní necelých padesát dětí od první do šesté třídy, takže kamarádů nebylo nikdy nazbyt a pohlaví tu opět nehrálo žádnou roli. Hrát si s kamarády po škole nepřipadalo v úvahu, protože většina dětí do školy dojížděla a domů se potom vracela autobusem. Já a moji bratři jsme do školy chodili pěšky; naším směrem autobus nejezdil. Ranní procházky v zimě, kdy kaluže kolem ubohoučké silnice pokrýval led, mě vždycky naplňovaly ohromnou radostí. Pokaždé jsem rozbíjela led podpatkem boty, což mělo často za následek, že jsem zbytek dne strávila v mokrých botách a ponožkách.

Muži tady byli muži. A ženy byly, no, ženy, ale ne takové ženy, jakou jsem chtěla být já. Není nic špatného na tom, být matkou v domácnosti a hospodyní, pokud to tak chcete. Ale tehdy, v padesátých a šedesátých letech, si ženy jako moje matka, tety a další místní ženy, které jsem znala, na svůj životní úděl neustále stěžovaly. Záviděly mužům, i když doteď nevím proč – muži ve dne v noci pracovali a působili stejně smutně a nenaplněně jako jejich ženy. Jediný rozdíl mezi nimi, na který si vzpomínám, byl ten, že chlapi se ani neobtěžovali si stěžovat. Musím zopakovat, že jsem vyrůstala na novozélandském venkově, takže nevím, jak to měly ženy ve městech.

Jsem na Nový Zéland moc hrdá. Je to země, která poskytla jako první stát na světě volební právo ženám; od roku 1997 měl už tři ženy-premiérky, což je zcela mimořádné. Jenny Shipleyová a Helen Clarková předcházely současné premiérce Jacindě

Ardernové. Jacinda ztělesňuje všechno, co by měl mít dobrý vůdce, zvláště v této pohnuté době, kdy všichni žijeme v pandemii Covidu-19. Díky jejímu soucitu, její empatii a tomu, jak naslouchá lidu své vlasti, nám ji mnoho dalších států může závidět: je vidět, je slyšet a naslouchá.

Děti mají být vidět, ne slyšet. To bylo motto doprovázející celé mé dětství. S výjimkou jednoho člověka – mého pradědy. Když o tom dnes přemýšlím, uvědomuji si, že vlastně nikdo jiný z celé rodiny neměl chuť nás děti někdy vyslechnout, a už vůbec ne naslouchat tomu, co bychom snad mohly mít na srdci; nikdy příliš nemarnili čas povídáním s námi, natož aby nám udělovali nějaké rady nebo moudrosti. Kromě mého pradědečka – a tu a tam i mého tichého, hloubavého otce, když ho člověk zastihl o samotě a v příznivé náladě.

Pak tu byla moje matka. Říká se, že vztah mezi matkou a dcerou bývá komplikovaný. Já bych ale ten svůj popsala spíš jako neexistující. Kromě toho, když mi dávala instrukce, co mám udělat, se mnou mluvila jen zřídka. O nějakém citovém poutu nemohla být řeč a pravidelně jsem se vzpírala, když mi nařizovala uklízet po bratrech a dělat jim obědy do školy. Dělat domácí práce a nestěžovat si u toho. Kráčela ve stopách své vlastní matky, její ovdovělé babičky, která žila přímo naproti nám přes malou silničku. Bratrance a sestřenice, strýcové a tety bydleli také nedaleko. Širší rodina byla roztroušená po celé té malé osadě.

Asi od deseti let jsem se měla pokaždé cestou ze školy zastavit doma u svých prarodičů a zeptat se, jestli něco nepotřebují. Mezitím už za nimi byla matka a nechala jim tam večeri připravenou k ohřátí. Prababičku jsem zastihla vždycky uvnitř v domě,